

Drobné klepy od Labe

△ *Z Nymburka 23. srpna [1861]*

Parno je v Nymburku jako ve vídeňské sněmovně poslanců, parno až k usnutí, právě jako tam. Ještě štěstí, že máme u nás Fišerku právě nad chladným Labem, kdežto bez všelikých Reichsratsklárek, a tedy mnohem laciněji před usnutím se zachrániti můžeme. Na každý způsob sedí se to zde příjemněji než v onom hostinci nymburském, kde vyhodili nebožtíka Tyla i se synáčkem jeho proto, že se klouče toto opovážilo dívati se na osminohý kulečník a tleskati ručkama, když páni hráli. Byla to smělost od syna komedian-tova! Fišerka se na vás již dívá, když přecházíte nymburskými bulváry, totiž naším dřevěným mostem, kterýž koupající se mládeži zároveň za „trambuliny“ slouží. Stinná zahrádka otvírá výhlídku na Labe a přes ně do kraje. Labe se valí a hučí, vlny jeho roztríšťují se o jezy v miliony duhových kapek, mohutný mlýn dole vysílá šestnáctými svými složenými neustálý, avšak příjemný hluk a klepot. Jaký div, že se to také zde nahoře klepá až milo.

Mnoho látky ovšem ku klepům nemáme. Zprávy z říšské rady již dávno nikdo nečte, a zbývá nám tedy leda mluvit o žních, abychom se osvědčili co řádní synové hospodářského města. Žně byly dobré, a přece nelze určit, nebude-li šestákový chleb letos právě tak něžně malý jako onen, kterýž jest na věčnou památku vytesán do kamenu v Bobnické bráně. Že pak ty evropejské poměry tak na šestákový nymburský chleb působí! To s tím kamenným chlebem jest ale ostatně dobrý nápad, každý rok by se tam měl nějaký takový pekařský model zazdít. Zakrátko by vypadala

Bobnická brána jako „ilustrovaný archiv českého rozmaru a vtipu“. Byla by pak brána pevnější a nehrozila by nám, že nás jednou zasype; beztoho nám jednou, až před kostelem smekneme, spadne klobouk z věže na obnaženou hlavu.

Bůh ty naše staroslavně popukané bašty a hradby chraň před zničením, kdepak by zrály naše okůrky a kde bychom měli své parkány! Mohlo by se sice materiálem z nich zlepšiti naše pro svou špatnost historicky již slavné dláždění, pak by ale vypadalo sflikované jako zdejší děkanský chrám. Naše dláždění jest tak hrbolaté, že když jede vůz třeba prázdný městem, koně raději pěšky napřed jdou a za branou počkají, až se vůz k nim dodrkotá. Chodníky jsou v pravém slova smyslu převrhlé a chodíme po nich hlavou dolů a nohama nahoru, což se velmi pěkně vyjímá. Městské představenstvo nemůže za to, že se dláždění samo nespravuje, také by to nebylo nic platno, nebo hejna ženichů, kteří za nymburskými děvčaty chodí, vyšlapala by je hnedky zase.

Ano nymburská děvčata zalíbila se posud každému, kdo sem přišel. Jsou tak hezké, jak jen Češky, a hodné, jak jen Nymburčanky býti mohou. Na jejich nožky psali veršovci již celé svazky ku škodě vlasti — posud nevydaných básní. Nožky ty jsou tak malé, že je už ani nožkami nazvati nelze. Dívkám zdejším přece ale scházejí dvě „p“, otcům svým neříkají totiž nikdy „papa“. Střeží v dobrý příklad jiným čistotu mateřské mluvy své jako svou pověst. Když mluvíš s děvčaty, slyšíš formy, jako bys četl Králickou biblí, a obratně plynňý dialog jakoby vyňatý z nejsvižnější Tylovy novely. Jak často dočítáme se v dopisech z měst jiných, že se děvčata štítí oučinkovati při českých divadelních představeních. Nymburská děvčata hrají ráda a hrají dobře.

Vůbec se těší zdejší ochotnické divadlo velké oblibě. Statný a pro své vlastenecké smýšlení vůbec oblíbený režisér jeho, pan Rubinger, který také zpěvácký spolek zdejší s úspěchem řídí, snaží se vsí pílí a nešetře oběti o zvelebení jeho. Nyní zařizuje divadlo v místnostech starobylého kláštera, v jehož zdech kdysi poslední Přemyslovna Eliška dlela. Místnosti divadelní budou velmi rozsáhlé

a zasvětil se již v čtrnácti dnech dvěma představeními po sobě. Nejvýdatnější pomůckou jsou studující nyní zde meškající. Pan Rubinger sám jest dobrý herec v úlohách komických.

Duch Nymburčanů stále a stále se lepší. Již nahlížejí i, že není pro děti jejich, které studiím se věnovati nemají, vysoká němčina nebešťankou. Ano tak daleko to již přivedli, že učitelé na hlavní škole, chvalně známému spisovateli F. Vorlíčkovi, který dost dlouho co bojovati měl, aby němčina zde nepřekážela více než zapotřebí vyučování věcnému, dostalo se nyní písemné pochvaly od představenstva obce. Bude-li se vždy řádně a na základě národním vychovávati, stane se z mládeže chlůba rodiště, kterouž žádná pohroma více neodnárodní. Dost možná, že z Nymburka vyjde nějaký literární velikán, duch jeho pak nezakrní, bude-li česky psát, jak se dle Augsburger Allgemeine stalo Šafaříkovi, kterýž prý jen proto nestal se učencem ještě větším, že nepsal německy. Nebohý Šafařík! Neoplačkávali jsme tedy v Šafaříkovi pouze našince, ale i zakrnělého ducha, nevyvinutého učence. Nebohá Augšpurkyně!

Jdeš-li Nymburkem, nespatriš jediného německého nápisu mimo na domech, kde úřady sídlí, a na hostincích; na poslednějších jsou pro ty Němce, kteří Nymburkem — necestují. Byla ještě jedna německá tabule přednedáv-
nem jinde, ta však seznala tragikomický konec. Majitele jejího mrzelo již samého osiřelé to poupě německé kultury. Byl by je dal již přemalovat, žena jeho nenávidí ale zbytečných vydání. Požádal tedy snažně některé známé své, aby mu tabuli přes noc „kvůli ženě“ jeho zamazali kolomazí. Prokázali mu tu přátelskou službu a manžel se pak nechal od své choti prositi, aby dal tabuli přelakovat a přepsat. Slíbili jsme mu za ten vtip, že poprosíme pana doktora Dlabáče, aby vepsal jméno jeho do své monografie Nymburka.

Ano, lid náš má vtip. Ondy byl jistý soused pro nějaký přečin odsouzen buď k vězení, buď k platu. Když se mu řeklo na otázku jeho, že ze složené pokuty obdrží četník, který jej byl udal, třetinu, volil čtverák vězení.

Vy vidíte, že se bude „suchá lípa u Nymburka“ již brzy zelenat! Jen zalívat ji, rádně ji zalívat, ale vodou z Labe, a ne nymburským pivem, které nebývá vždy dosti dobré. Schází nám zde ležák, který by panu starému zajisté tak dlouho ležet nezůstal jako některé ležáky pražského Pospíšila, jichž stůj co stůj zprostiti se nemůže.

Když jsem již tak zavadil o kněhkupce, sdělím vám také jednu literární zprávu, zajisté zajímavou. Zmíněná již monografie Nymburka od dra Dlabače konečně na mnohostranné doléhání přece vyjde. Zakládajíc se na mnohaletých důkladných studiích, jakýmž se žijící zde spisovatel se vší péčí obětoval, bude pravým obohacením monografní literatury české. O úpravu pro tisk stará se opět pan Vorlíček.

Dráha pražsko-plzeňská

△ [1862]

Opatření lístkem zvacím, který byl kvůli rovnoprávnosti pouze německý, sedli jsme sobě na Malé Straně do drožky, by nás dovezla k smíchovskému, jakoby kouzelným prutem ze země vyrostlému nádraží. Díky obezřetnosti dotýčných úřadů, které snad zapomněly drožkám a fiakrům k novému nádraží taxu určit, musili jsme dříve dlouhý rozklad drožkářův vyslechnout, než s námi za nepoměrně veliký peníz k polozbořené Oujezdské bráně zaklusal. Před branou stála již dlouhá řada vozů, naplněných vesměs hostmi do Plzně vyzvanými. Drožkář spěchá, předjíždí; toliko v letu drožkářském můžeme zaslechnout jednotlivá slova z vozů ostatních, ovšem jen slova německá, neboť sezvaní hosté byli dalekou většinou honorace druhé národnosti. Předjeli jsme mnoho vozů, vezoucích lesknoucí se, zbrusu nové cylindry, neboť bylo mnoho hostí zapotřebí, aby naplnili na dvacet vagónů, které nás očekávaly.

Smíchovská hlavní třída byla se oděla v šat sváteční, ze všech oken, zelením vroubených, vlály koberce, praporčíky a prapory, skvějící se všemi barvami. Rovněž okrášleno bylo i nádraží, dávno před odjezdem lidstvem již naplněné.

Obrovské obelisky, ratolestmi a praporčíky pokryté, stály u vchodu i východu. K prvnímu obelisku přiléhal poslední vagón slavnostního vlaku, v jeho čele dva stroje sobě oddechovaly. Vlak byl prapory pokryt, největší píle však přiložena k okrášení strojů, z nichž první pyšný český znak v svém čele nesl. Vojenská hudba hrála v krátkých přestávkách, až se konečně vlak při zvucích rakouské hymny a všeobecném provolávání slávy a vivat kupředu hnul.

Nastala jízda, již můžeme nazvati skutečně rozkošnou. Opomíjíme promluvit o jednotlivých místech co do průmyslu a obchodu zajímavých, ponechávajíce sobě úvahu o skutečné prospěšnosti nové dráhy na nejbližší příští dny, a chcem pro dnešek Pražany pouze ubezpečiti, že jim, nechť již ohledem na velké závody průmyslnické nebo na přírodní zvláštnosti krajiny, otevřena jest do Plzně cesta pohodlná, která poskytuje takřka nescíslných vzácných míst k výletům. I opravdivý, přísný obchodník, který za zvláštním účelem svým nové dráhy té použije, musí se přiznati, že mu zdejší krajina přemnoho krásných okamžiků poskytuje, jakých by jinde marně vyhledával, a že jízda jeho obchodní byla mimo prospěch i velmi příjemnou. Vlak ubíhá nejvíce po pravém břehu Berounky, a kde ji překročuje, děje se to na solidně i vkusně stavěných železných mostech anglického způsobu. Berounské údolí, mnohým z Pražanů alespoň z výletů na Karlův Týn známé, ukazuje se nám v nejrozmanitějších svých zvláštnostech. Místy se rozšiřuje v půvabnou kotlinu, místy svírá se zase tak těsně, jako by skalnatými závorami všechnu další cestu zameziti chtělo. Vlak ubíhá hned luhem, hned lesíkem, hned podle strmých sráží, jakéž na příklad u Tetína až věžovité výše dosahují. Na malých těch pěkně položených vískách vpravo a vlevo poznáš okamžitě, že se jich posud „pára netknula“, že byly posud jakoby světa vzdáleny. O dojmu, jaký na cestovatele náhle se objevující Karlův Týn na levém břehu Berounky stojící učiniti musí, mluveno již jinde a musí se skutečně říci, že dojem ten je veliký. Karlův Týn nebyl nikdy opuštěn a zapomenut, sta, ano tisíce lidí putovalo

k němu každoročně, tím spíše se nyní o něm říci může, že nezůstane více tím, čím jej náš Hynek Mácha nazval, pouhým totiž „stínem slávy“. Z údolí berounského vyjíždí se do kraje požehnaného, šíře se rozkládajícího. Četné továrny a hutě svědčí o tom, že průmysl již v plném květu, jemuž jen zapotřebí nových některých prostředků, aby zcela dospěl. Přitom však má i klidná krajina ta četné krásy své a jediné Hořovice na příklad dostačují, aby nahradily nudnost třeba sebedelší a jednotvárnější cesty. Od Hořovic pak nastává již opět poloha vždy romantičtější. V dálce vidíme Točnick, Žebrák, Zbirov, nad tmavými Brdy se povznášející kouř naznačuje nám Radnice, odtud pak vjíždíme do partií bohatých na lesy, jezírka, bujné luky i malebné skupení skal. Ryze české obličej, nezměněný kroj národní, lesní jednoduché obydlí, kouřící se milíř činí na nás dojem čistě idylický. Důstojným závěrkem jest pak samo nádraží plzeňské, velkolepě založené, vkusně stavěné.

Jízda naše včerejší byla jízda slavnostní vzdor tomu, že prý slavnostní býti neměla, nýbrž pouze první, jaksi jen zahajující. Střílení z moždířů ze všech sousedních výšin takřka ani nepřestávala a hudební sbory slyšeli jsme na mnohých místech jen v nejrychlejším letu. Těžko i zbytečno popisovat okrasy a vítání na místech jednotlivých, každý strážní domek byl fábory ozdoben, každá takměř tyčka zelením ověncena. Co význačné sluší jen podotknouti, že nikde, kde lze pozorovati komando a ouřadnickou úslužnost, nebylo ani polovic té upřímnosti, srdečnosti a zjevné radosti jako tam, kde český lid sobě o újmě vlastní nějakou „ostentací“ dovolil. V popředí stavíme Rokycany a Chrast. V nádraží rokycanském byl mimo jiné také zpěvácký spolek, který přednášel kantátu zvláště k tomu cíli složenou. V Chrasti byl lid v malebném národním kroji svém, statné mužské postavy na koních, ženské v svátečním obleku, děvčátka vystrojená jako k církevní slavnosti. Přednostenstvo místní, cechy s prápory, horníci v dlouhých řadách vítali v Berouně, Zbirově, Rokycanech i jinde. Doktoru Riegrovi, který cestu s sebou konal, pronešeno na přemnohých místech

hlučné sláva, což ostatně na programu „neslavnostní“ slavnosti nestálo.

Podobně také v Plzni uvítání měli jsme před zpáteční jízdou dvě hodiny odpočinku, jehož jsme k výdatné hostině použili. Dlouhé tabule byly uchystány v jedné z budov nádražních, rakouskými, bavorskými a městskými znaky, pak podobiznami J. J. V. císaře rakouského a krále bavorského okrášlené. Hovor se rozpředl zde brzy nenucený. Při šumícím šampaňském pronášeny jsou pak přípitky na J. J. Veličenstva, na pány Kleina a Lannu, podnikatele nové dráhy, na Bavorsy, Prahu, Plzeň, na sjednocenost rakouských národů atd. Pozoruhodno jest, že pražský měšťanosta pan Pštross pronesl české Plzni přípitek německý a za to plzeňský měšťanosta pan Mašauer české Praze přípitek — taktéž německý. Českého přípitku nebylo náhodou žádného. Mezi hostmi pozorovali jsme mnoho vysoce postavených ouředníků zdejších. —

Zpáteční jízda děla se s toutéž slávou jako ranní. V smíchovském nádraží, kamž jsme v sedm hodin večer přibyli, bylo množství lidstva nepřehledné. Zde pak zasvětil vele důstojný opat strahovský P. Zeidler mladou dráhu naši obřadem církevním.

Stroje, které vlak do Plzně a nazpět sprovodily, měly jmena Praha a Plzeň.

Dráha pražsko-plzeňská

Šikovná reklama

[1862]

Jakož politiky a žurnalistiky všímati sobě budeme také velkých průmyslnických závodů, neboť průmysl vynáší peníze, a peněz je vždycky zapotřebí, když chceme z Prahy do Plzně, kterýmžto šikovným slohovým obratem šťastně jsme se dostali k předmětu dnešního svého úvodního článku, totiž ku dráze pražsko-plzeňské.

Čtenářstvo bude zajisté zajímati, podáme-li popis dle zahajovací jízdy. Dráha pražsko-plzeňská sahá skutečně od

Prahy až do Plzně, hlavního to města kraje Plzeňského s náměstím, několika ulicemi, pivovárem a něco málo hezkých Češek, které mluví ale německy. Když je vidí člověk pouze z nádraží, totiž je, to město Plzeň, dělá se velmi dobře; zblízka je trochu černé, poněvadž bylo „povždy“ věrné, tedy již od věčnosti a již sestárlo. Dráha je dala také již na pensi a nechala je ležet vlevo, ubíhající prskající, beze vší úcty ku stáří na čtvrt hodinu vzdáleně od něho.

As pět minut za „Kominíčkovice“, kde je pravé plzeňské, a jen několik okamžiků za vlastním koncem Smíchova jest nádraží, nemající posud kolem sebe plotu za tou příčinou, že ještě hotov není. Nádraží to je velmi pěkné, neboť má mnoho neschůdného písku, vpravo Kesnerku, vlevo Vyšehrad a Vltavu, tři to v historii velmi znamenitá místa, a ještě posud důležitá pro to, že se z nich může bílým, čistě vypraným šátkem vát za odjíždějícím vlakem. Před vlakem jest stroj, který se jmenuje „lokomotiv“ a který vlak neméně dopředu táhne, jakož i neméně nazad tlačí, což je velmi důležité, poněvadž vlak jezdí i do Plzně kupředu i ku Praze nazpět.

Hned za Smíchovem začíná berounské oudolí s velmi romantickými skalami a hrozně naivním hovězím dobyt-kem, který před vlakem bziká a utíká, poněvadž ho nezná, což je tuze pěkné. Každému Pražanu to bude za to stát, aby se podíval na tu milou němou tvář, a to tím více, že je zde ještě více romantiky, na příklad Karštejn. Zvláštní dojem činí Tetín, který není vidět.

Když vyjíždíme z oudolí, spatřujeme Beroun po pravici své, neseďme-li totiž po koních. Beroun je velmi pěkné místo a mohlo by býti ještě pěknější. Nechme ale Beroun býti, jak je, a jedme dále, ostatní beztoho také již jedou. Kdo ještě neviděl slovanskou trikolóru, ať jede až do Zdic, zde vlajou dvě z cukrárny. Ó sladké Slovanstvo. A kdo ještě neviděl Hořovice, ať jede až do Hořovic. Ó krásné Hořovičanky, ó krásné čamary ženské se zlatým třepením! Vy jste referenta oslnily, neboť referent je přece jen také člověkem, třeba člověkem vznešeným.

Žebrák a Točnick jsou také hezkou krajinou, jakož i štaci

Zbirov, nazvaná tak dle toho, že je Zbirov as půldruhé míle vzdálen. Za Zbirovem je na vršíčku kostelíček, a zeptáš-li se někoho od dráhy, můžeš se dovědít, že se jmenuje Maria Schnee, což tě velmi těší. Od Zbirova je tak pěkná krajina lesnatá, že člověk dostává chuť, aby šel pěšky; rozmyslí si to ale, neboť lesy jsou tak zporáženy a zhanobeny, že člověka srdce bolí nad těmi tisíci nevykopatelnými pařezy, které shnijou na slunci jako velbloud v Sahaře. Konečně je člověk rád, že jej vlak tak rychle nese kolem statisíců mrtvol. Pro anatomické kabinety jich přece třikrát sto tisíc sáhů ze zbirovských lesů nepotřebujou!

V Rokycanech mají zpěvácký spolek, který dobře zpívá, a v Chrasti mají koně, na kterých sedí národní kroj a dlouhé kabáty. V obou místech mají také malá děvčátka v bílých šatech, v Chrasti trochu menší než v Rokycanech, proto jest Chrašť také již poslední štace před Plzní.

V plzeňském nádraží jest nejznamenitější pražský pan měšťanosta, který z velké šetrnosti k oběma národnostem pouze německé přípitky pronáší. Na štacích jsou české nápisy trochu stranou, v Plzni ale nechal pražský měšťanosta *češtinu již zcela stranou*. Další znamenitosti jsou tam ještě dvě, a sice redaktor Času, který se zlobí, že je Plzeň tak německá, a pak tři dlouhé tabule v nějaké remíze, na nichž je šunky, telecího a zase šunky za sedm tisíc zlatých, což se dělá velmi dobře.

Cesta z Plzně do Prahy nejde jinudy než z Prahy do Plzně, je tedy dle všeho opačně romantická.

Dráha pražsko-plzeňská má velkou důležitost pro všechny ty, kteří by sice po dostavníku jezdit musili, a tím má pro sebe i velkou budoucnost. Těšilo by nás velmi, kdybychom byli referátem svým, zajisté nestranným, něco k velikosti té budoucnosti přispěli.

Dodatek redakce. Popis zpáteční cesty nepodáváme, poněvadž se domníváme, že si může každý, kdo by rád věděl, jak to opět na cestě z Plzně do Prahy vypadá, tento náš popis přečísti po židovsku, totiž odzadu kupředu, a má to.

*Konec cesty — Plzeň — Plzeňská rapsódie —
Sekvenc — Tyl, Smetana, Zöllner — „Kde domov
můj?“*

△ Z Plzně 1. května [1863]

Teprve na krásném železném mostu před Plzní usnula ta babice, která nás skorem již od Prahy mořila důkazem, že Talleyrand měl pravdu, když řekl: „Řeč je člověku dána, aby myšlenky své zamlčel.“ Strachy jsem trnul, když její hezká dcera, přivedší matku na nádraží, prosila konduktora, aby matku dal někam „mezi lidi, neboť není ráda sama“. Konduktor strčil patnáct škatul a matku ke mně, což mělo za následek, že jsem své genealogické známosti rozmnožil o kopu jmen strýčků, švagrů a kmotrů, kteří mne vesměs nanejvýš zajímali. Člověk snášej klidně! Sotvyže jsem se zeptal rozmrzen, není-li snad také mamincin šedivý pinč jako všichni ostatní členové rodinní z Františkových Lázní, již jsem měl na krku výklad, že je to vlastně bastard, i s celou jeho bastardní biografií.

Na vysokém mostě usnula právě v okamžiku, když ten starý pán, který z Prahy až sem neustále salám žvýkal, na plzeňskou věž ukazuje řekl: „Das ist der Zahnstocher von Pilsen.“ Řekl, vjel prstem mezi zuby, spakoval salám, a byli jsme v nádraží. Mne vnesli do jednoho omnibusu, čímž mne přinutili, abych sobě dobrovolně zvolil hostinec U staré pošty, v němž je to znamenité, že mají v pokojích červený ingoust, snad že je hezcí.

Na větrnatou galerii vysoké věže plzeňské jsem nevylezl, nechtěl jsem se na Plzeň příliš zvysoka dívat. Ostatně činí Plzeň velmi příjemný dojem, místy svou novější výstavností — nových budov přibývá mnoho —, místy svou starobylostí. Škoda, že této stále ubývá! Máš-li přívětivé a obeznalé vůdce, jakých se mně dostalo, seznáš Plzeň brzy. Ulice jsou pravidelné, široké, kolem celé Plzně otáčejí se krásné sady. Loudaje se po nich zpočátku sám, nabyl jsem mnohého příjemného přesvědčení; za prvé, že se červené punčochy a krátké sukýnky velmi dobře vyjímají, za druhé,

že se v kavárně Klaubrově hraje dobře v kulečník, za třetí, že se cylindr ani na soše Kopeckého nevyjímá krasněji než škopek, a za čtvrté, že je německá Plzeň právě tak německá jako německá Praha. Něco novějších přistěhovalců, nejvíce to židů, něco toho, co peníze má, a vše to, co sobě ex offo na pána hrá, — to mluví na ulici německy; milá štěbetavá mládež ale dokazuje, že doma jináče. Kletba lidstva, zvyk, dělá ovšem také mnoho. Českou firmu uzříš zřídka, samé německé. Ano i na hřbitov přenášejí své německé firmy!

Ano, stran té sochy Kopeckého! Na podstavci je jmeno Ludvíka Wildta, plzeňského kamenokaza. Skví se tam velmi pyšně, kdežto přece každý ví, že socha sama pochází od Wildta pražského, jehož jmeno zde ale marně hledáš. Kdo viděl Ludvíka Wildta sochy na františkánském kostele zdejším, na nichž možno studovat estetiku ošklivosti, nemůže být ovšem v rozpacích; — kdož ale může vědět, co se stane, Amerika se také nejmenuje dle Kolumba! — Uměleckého nemá Plzeň mnoho, a teprve v nejnovější době hledí se k tomu, aby vnitřek hlavního chrámu, mohútnými sloupy skutečně velebný, byl také stavbou oltářů atd. v souzvuk uveden gotický. Na starožitnosti je město již bohatší, v ohledu tom skoro vše ale sestředěno v starobylé, „věkovitou čerností se až skvoucí“ radnici. Ve velké zasedací síni jsou zbraně zbylé po Valdštýnových vojínech, již se před odchodem do Chebu zde zdrželi, vkusně sestaveny. Jsou to zbraně středověkými svými formami již známé; mnohé prý se během času již ztratily. Krásná jsou dvě štíhlá dlouhá děla z roku 1603 a s nadpisy:

*Ich werd' genennt
der kleine Kautz,
hau manchen ser hart
auf die Schnauz.*

Každá země má svůj ráj, každý háj svou píseň a každá sbírka svého starého vykladače. Zdejší začíná u dvojčat „Kautzů“ vykládat dělostřeleckou terminologii a končí

u jednoho dělíčka z roku 1502, že „tenkrát měly koule tolik a tolik ,coulů, linií a nějaký Bruchteil““.

Již jsem jej viděl a mohu umřít! Viděl jsem ten kousek země, nahoře do zdí vyhnáný, dole v město vyhloubané, o kterémž v Praze více mluví se denně než o Žižkově poli u Příbyslavi, než o popelišti kostnickém. Kdyby pravováreční výbor plzeňský diktoval, že se pivo jeho do Prahy vyvážeti nemá, donesly by Pražanky muže své na zádech sem, protože by s nimi sice nevydržely. Kdyby výbor diktoval, že stojí v Praze sklenice zlatku, docílila by se nejrychlejší reorganisace zastavárny. Těch 250 pravovárečníků plzeňských tvoří v Čechách oligarchii, v naší historii bude těch 250 zlatěji zaznamenáno než v řecké oněch 300 bez jednoho.

Odpustíte mně, že se spouštím tak hluboce, že mne i pivovar v nadšení povznáší; jsem ale snad první fejetonista, který v plzeňském pivovaru byl, a pak — já mám také svou tajnou lásku! —

Pivovar plzeňský je skutečně velkolepý. Area jeho rozkládá se od pravého ramene Radbuzy daleko přes silnici, stále se přikupují pozemky. Mohutné stavby, obehnané spojující zdí, jsou jakoby malé město. Vše se zde řídí továrnicky, vzdor strojům je přece 250 lidí zaměstnáno, aby ročně 90 000 věder vyvářelo; i to je společné s továrnami, že prý pro náhlé střídání kotlů a lednic zaměstnaní zde lidé dlouho nežijou.

Byl bych ale brzy napsal, že jsem byl až k slzám pohnut, když jsem krácel nekonečnými, vesměs v skále vytesanými sklepy. Ozbrojeni světlem jako horníci sestupovali jsme v šachty tekutého zlata. Nejdříve to šlo sklepy starými, užšími, majícími sudy jen v jedné řadě; pak ale kráčeli jsme až do unavení novými, širokými a vysokými sklepy. 35 000 věder ležáku dřímá zde jako vojsko blanické; až bude letos nejhůř, vyrazejí ven a osvobodí vlast. V nejistém osvětlení našich tří světél vyjímaly se ty vážné, šedesátivěderní sudy skutečně zvláště. Dlouho, dlouho trvají zde v přemýšlení zádumčivém, jen někdy smrtelnými vetřelci přerušeném,

a není divu, když myšlének a zlosti zároveň sobě tolik nastřádají, že lidem dodají pak někdy rozumu až moc a z nejlepších přátel protivníky učiní.

Jeden dlouhý sklep obsahoval 150 takých šedesátivěderních sudů. Sprovázející nás podstarší Bavorák pravil ke mně: „Das ist die schönste Gallerie.“ Já viděl již lecjaké slavné galerie a dal jsem mu za pravdu.

Všechno neštěstí pochází od vyleženého piva. Plzeňští musí být zcela šťastni, neboť jsem se přesvědčil o pravdě toho, že je Dunaj v Donaueschingen nejmenší, totiž plzeňské v Plzni nejhorší.

Navštívil jsem také mladistvého malíře Sekvence. Zřídil sobě v hostinci U města Hamburku ateliér, a skutečně, také v plzeňském Hamburku učinil ateliér, jemuž pranic uměleckého neschází, ani nepořádek. Dodělává právě obraz ještě pro výstavu určený, Nalezení mrtvoly svatého Václava. Pokud z nedokonaného díla vidno, bude na něm opět přesná kresba a zdravý kolorit.

Sekvenc je mně umělec milý. Jeho píle a mládí svědčí, že sídlící v něm talent skutečně se k rozkoši rozvine. Jen aby setrval na dráze loňským obrazem (Svatý Prokop) nastoupené, tou prospěje umění českému.

V letošním obraze klade sobě úkol velký. Jediný obličej má vyznačit celou situaci. A českého rázu obličej ten není, spíše jižního, jaký jsem také na jedné „staročeské“ Sekvencově žebračce v plzeňském chrámě zpozoroval.

Na hřbitově plzeňském dovolil sobě osud zase nějakou interpretaci, František Zöllner uložil zde hlavu svou k nohám Kajetána Tyla. A dříve byl Tyl ta skála, ten železný podkladek, na kterém Zöllnerovy vetché, staré nohy pevně spočívaly. Tyl, k jehož oslavě nebyla by nejčistší úběl dosti jasna, má zde jednoduchý nadhrobek, pěkný sice (od Wildta pražského), ale jen z pískovce, důkaz to, že stojíme ještě v písku.

F. Smetana má nadpis jen latinský. Nu neškodí. I nej-

sprostší český čeledín rozumí hrobům našich mužů, když i náhrobkům jejich nerozumí.

Za několik hodin pojedu z Plzně. Rozervanější než be-rounská oudolí je srdce, černější než zbirovské lesy je smutek poslední červenající se rakouské zlatky, která zabrána v myšlénkách samu sebe v mé tobolce zapomněla. Neví chudák, co se s ní v cizině stane, a v bolestném roztoužení zpívá mně v kapse „Kde domov můj?“ —

Do Plzně — Město bud — Trh svatebčanů — Židovské nevěsty — V divadle a na hřbitově

△ *V Plzni 4. července [1865]*

Vyjeli jsme si do Plzně z důvodů rozmanitých. Za prvé, že jsme doufali po cestě již mnohé spatřit, za druhé, že tam jeli „na pohostinskou“ vybraní českého divadla, za třetí, že tam právě je velký letní trh, a za čtvrté, že město Plzeň, v němž se podivnou hříčkou přírody říká „plzeňskému“ — „bavorské“, je vůbec roztomilým městem. Plzeň ovšem není žádná Florencie, zato ale může se těšit zase, že ve Florencii není ani drobet těch přívětivých, rozhodných našinců co v Plzni, a — „že je to naše, to je hlavní věc,“ praví Theodor Storm o své rodině. Ostatně se tvrdí najisto, že Florencie nemá ani jednu tak špičatou věž jako Plzeň a že florentinská socha Dantova nemá ani zdání o cylindru, jaký stydlivě za záda schovává socha Kopeckého v Plzni. Také se povídá, že ani pan Pfannerer není Dantem, ani pan Dante není Pfannererem, na čemž ale nezáleží, protože mívá každé město někoho jiného. Proto přece zůstává Plzeň městem hezkým, bohatým, pravidelným, bez fadesy, starožitným a — českým! Sláva Plzni již za to, že není nádraží ještě dále od města, než skutečně je, bylo by to ještě nepříjemnější, než skutečně je!

Jsme v Plzni! Na nádraží tlačí se lid, povozy jsou ihned obsazeny; trh vábí mnoho lidstva, velmi mnoho, ale přece

značně méně, než sobě Plzeň přeje. Schází mnohá drahá hlava kupecká, zato strkají se četné hlavy prodavačské tím těsněji a mrzutěji dohromady; nenahlízejí, proč vlastně obezřetná správa schytala před trhem dvanáct oblíbenějších zlodějských fysiognomií, když není pražádná tlačnice a každý může na své kapsy a na svého milovaného bližního dávat co nejopatrněji pozor!

Co do prodavačů je tedy vše jako jindy. Náměstí širé je pokryto sterými a sterými boudami, pravidelně v ulice dlouhé sestavenými. Je to město v městě, a každá budní ulice má své jméno; čtem tu ulici Kostelní, Novou, Žlutou, Modrou, Růžovou, Karafiátovou, Liliovou, Popelovou, Pražskou atd. Každá bouda má své číslo, takže listonoš může občanským svým povinností zcela dobře dostát. Boudy ty jsou trojí: majetek soukromý prodavačů, kteří sobě místo na šest let najali, majetek soukromý obyvatelů plzeňských a majetek obce. Až nájmy vyprší, zamýšlí obec odkoupiti všechny boudy a pronajímáti je, čímž by se nynější as 10 000 obnášející výtěžek zvýšil as na 20 000 zlatých. Škoda, že sobě dříve obec nevzpomněla, než trhy klesati počaly. Klesání přičítá se hlavně železnici, která zboží kdykoliv dopravit může. Přece však posud leckterá ta bouda obsahuje zboží v ceně až na 30 000 zl., a zákaz kouření poblíž těch bud je kvůli snadno možnému velkému neštěstí velmi rozumný.

Hned pod věží starobylého dómu, jako by neoddělitelně k šedivé té věži náležely, drímají v otevřené boudě patriarchální staré váhy, symbol tržní spravedlnosti. Od nich rozkládají se pak vpravo i vlevo ony výroční, ze dřeva a plátna slepené ulice, v nichž rozumnou atrakcí shledá se odpovídající sobě zboží vždy dohromady; i tažné harmoniky, ta radost hloupé mládeže a zoufalost bolehlavých starců, mají svůj historický kout. Z náměstí šíří se obchod do ulic postranních. Ve Františkánské ulici táboří plzeňští a blaničtí ševci, v ulici vedlejší sídlí přeštičtí koželuzi, jinde válí se švestky z Berounska a Žatecka, opět jinde rozkládají cibuláři a křenáři čpavé své zboží atd. Vyjdem dál! Na pobřeží

Radbuzy je „trh svatebčanů“. Sem byli totiž hrnčíři z Dobřan a Nepomuk, bednáři z Plzece, kteří se čistotou své práce vyznamenávají, truhláři ze Štáhlavi a Plzně, „porculanári“ od Klenče, soustružníci (slánek, korbílků, vařeček, dřevěných lopat) od Ronšperka a Kdyně snesli vše, co může venkovskou nevěstu krásou, praktičností nebo lácí svou svést k zařizování domácnosti. Mnohé svatby určují se proto na dobu „po plzeňském trhu“. Ostatně musí móda sloužit již i zdejším vesničankám, ač bohudíky ještě kroje svého se přidržují a v krátkých sukních a červených punčochách zcela pyšně sobě vykračují; móda naučila je kávu pít z hrnčků se zlatou obrubou, naučila je spát na elegantně lakovaném loži a zapudila s truhel a skříní ony neohraibané sice, vždy ale milé ptáky, květiny a hvězdy, jaké byly dětem pravým pokladem. Došli jsme až k prostičkým soustružníkům od Ronšperka. Povídá se nám, že Josef Mánes koupil zde jednu ronšperskou slánku, vystrouhanou z jediného kusu dřeva. Máme zajisté dost imitačního talentu co dědictví po oněch předpotopních otcích, kteří po stromech lezli, abychom sobě koupili také jednu slánku takovou, třeba bychom nevěděli, co s ní!

Řekli jsme, že ráz trhu je co do zboží týž jako jindy. Něco přece schází, totiž ony umouněné, vychrtlé a obyčejně již zcela slušně zestárlé židovské panny, které okrášleny věnem dvou neb tří set zlatých, zrzavým mladým žídatům se zde nabízejí. Není pravé roční doby pro tento obchod, nejvolnější ze všech volných.

Nejčtetněji je navštíven trh dobytčí. Jeť právě předežněmi, doba zlá a mnohá „poslední“ kravička připutuje sem, když vesnický žid již ani pětizlatových směnek přijímati nechce.

Trh bychom byli odbyli a měli bychom přejít k tržníkům. Po dvacíti až třicíti je jich ubytováno u jednotlivých rodin, které od tržníků žijí, lože jim upravují a pro ně vaří. Plzeňák není v době té svým pánem, závisí od cizích a domácí jeho svět je prozatím na půdu vystěhován.

Za trhu má Plzeň mnoho sice peněz, málo ale radosti.

Proto také každý prorokoval pražským divadelním výletníkům, že bude vzdor všemu umění jejich v divadle přec prázdno. Nebylo však. Návštěva velmi slušná odměnila je za to, že kvůli umožnění hry musely i síly navyklé samým jen parádním úlohám zahrát sobě jednou také úlohy tak zvané nevděčné. Souhra tou neobvyklostí sice nezískala, ovšem ale zvrátila se leckterá úloha nevděčná na vděčnou.

Paní Pešková a slečna Malá byly obdařeny věnci. Druhého dne vyšly sobě na hřbitov a ověnčily jimi náhrobek Tylův.

Chrudim a Pardubice — Pardubice a Chrudim

△ [1865]

Není příjemnějších dvou měst v Čechách nad Chrudim a Pardubice a není zároveň dvou měst žárlivějších. Připomínají mně ony dvě sestřičky z české pohádky, z nichž byla každá sestře navzdor pořád krásnější a hodnější. Konečně už byly sestry tak krásny a hodny, že se dostaly na trůn. Chrudim a Pardubice jsou již odedávna drahokamy české koruny.

Jsou města tak vysloveného rázu, že navštěvující je vzpomene sobě ihned na některou úsečnou průpovídku, kterou více od města v myšlenkách neodloučí a jež se mu zrovna pro město to jisté básně nabytí zdá. Tak mne napadlo vždy, kdy jsem Chrudim navštívil, co byl Goethe o Lipsku napsal, a stokrát denně opakoval jsem si jakoby refrén nějaké písně: „Svou Chrudim chválím si, — toť menší Praha je a vzdělává svůj lid!“

V Chrudimi je vše jakoby z jedné litiny a všeobecná, svorná ta součinnost postavila Chrudim již vysoko. Žertem se tu tvrdívá, že Chrudim má přece také národní a politické dvě strany, jednu totiž *prázdnu*. Odtud také pochází, že Chrudim, která při všech veřejných příležitostech je slavně zastoupena, veřejnosti nikdy obraz nesvornosti nepodává. A že jsou svorni, daří se jim i podniky nejvyšší a nejnáklad-

nější, ač obec sama nehonosí se žádným zvláštním jméním. Je potřebí jen šťastné myšlenky, a aby se pronesla myšlenka ta v chrudimské Měšťanské besedě v čas pravý, a okamžitá subskripce umožní již i její uskutečnění.

Chrudimská Beseda zůstává v každém milou vzpomínku, kdokoliv ji navštívil. Zde je život opravdový, žoviálnost nelíčená, veselost stálá, zde je rovnost všech a všichni se zde zúčastňují v rozpravách o politice, o záležitostech obecních i o umění. Věci celé Chrudimi se týkající zde se dříve náležitě přetřesou a vyjdou pak již z větší části upraveny před obecnostvo širší. Vlastní duší Besedy té je chrudimský měšťanosta, tedy důsledně duší všeho, cokoliv se v Chrudimi děje. Pan Klimeš, hudebník par excellence, tenorista na slovo vzatý, muž studii i velkými cestami vysoce vzdělaný, žijící s celým městem v dobrém přátelství, je ve svém měšťanostském úřadě neunavný, — Klimeš a Chrudim srostli v jeden pojem! Je toho již pěkná řada, co město a měšťanosta vyvedli společně. Spolky chrudimské jsou konsolidovány, jako by stály již po století, ústavy obecní překvapují svou zřízeností, divadlo chrudimské rovná se pražskému divadlu českému, nyní si spořádali školu hospodářskou, založili a vystavěli krásné reálné gymnasium, zakládají krajské museum, restaurují vkusně a nákladně tři slavné chrámy své najednou, upravili si Resslerovo náměstí a pomýšlejí již zase dále, na zpěvácký spolek pro děvčata a hochy, na velký pomník rodáku Resslerovi atd. atd.

Snad ale již Chrudim příliš dlouho chválím, Pardubice budou žárlivy! Kdykoliv Chrudim učiní nějaký pěkný krok, pospíchají již Pardubice za ní, kdykoliv Pardubice podniknou něco většího, pomýšlí Chrudim již na překonání. Bohaté koňské trhy chrudimské nenechávají Pardubičany spát a obilní trhy pardubické dělají Chrudimským těžké sny. „Dobře, že v Pardubicích nerostou pomoranče,“ pravil žertovně Chrudiman, „musili bychom si koupit kus italského slunce pro Chrudim!“

Sídlo Pernštýnův, staroslavné Pardubice s tím svým originálním náměstím mají zcela jiný ráz, jiné obyvatelstvo

a jiné poměry než Chrudim. Co do národnosti bylo ještě před desíletím v Pardubicích módou stydět se za češtinu, nyní má čeština rozhodný vrch. Pardubice mají mnoho vojska, mají silnou třídu dělnickou, mají velké a živé nádraží. Cizích živlů je v Pardubicích mnoho, nemůže zde být tedy řeči o jediné litině jako v Chrudimi. Také obec pardubická není o sobě bohata, a cokoliv podnikne se kvůli obecnímu blahu a pokroku, musí být rázně vedeno, aby přemohlo protivné strany i materiální obtíže.

Strany ustupují znenáhla před logikou vykonaných již činů, materiální obtíže překonává dobrá a pevná vůle. Také zde je měšťanosta pan Bubeník, průmyslník již často vyznamenaný, duší všeho. Jeho píle je neunavna, jeho mysl zcela obecnímu blahu věnována. Po boku mu stojí někteří osobní jeho přátelé, radové obecní pan Werner, pan Hulata atd., mužové to, kteříž taktéž nešetří ani píle ani času, jedná-li se o provedení krásného zámyslu. Velkolepá budova školy reální, právě dostavěná, je toho skvělým svědectvím.

Jak praveno, Pardubice mají zcela jiné a vcelku mnohem nepříznivější poměry než Chrudim, Pardubice jsou ve mnohém ohledu mladší než Chrudim. Beseda v Pardubicích je na příklad naproti svorné Besedě chrudimské ještě v počátcích, není representantem *veškerého* občanstva pardubického. Lidé, kteří tam nechodí, nejvíce hubují, že není dostatečně navštěvována. Avšak Beseda rozkvěte najisto s rozkvétajícím duchem občanským a vedle Besedy měšťanské počíná sobě již nyní statně čtenářský spolek řemeslnický.

Živá doba naše udrží Pardubice v stálém duševním pohnutí, ještě více je udrží žárlivost na Chrudim a pardubické pivní krejčary vykonají tytéž divy, které konají pivní krejčary chrudimské. Žárlivost ta není nepřátelstvím. Architekt Šmoranc na příklad, vzácný znatel gotiky a stavitel výtečný, okrašluje uměním svým nejen své bydliště Chrudim, nýbrž i Pardubice.

Mezi Pardubicemi a Chrudimí je závod ušlechtilý, tedy kupředu — *vestigia non terrent!*

Přes Heřmanův Městec

Obrázek v letu

△ [1866]

Pěkný jsou ty dostavníky z Čáslavi do Chrudimi, pěkná je vyhlídka k Lichnici i k porostlým vlnám mírného pohoří, pěkná je cesta a vozka se na ní velmi dobře zná. To je ale právě chyba, že ji vozka tak dobře zná! Někde se dostavník zarazí, aby vozka odevzdal jakýs balíček, někde zas, aby kmotr neb strýček vozka políbil kudrnatého klučinu a tetě nebo kmotře řekl, že je „všechno zdrávo“, někde zas, aby vozka počkal na svého, do některého domku zaběhšího pinčla, který má také své známosti. Člověk pozná lidi, kraj a pinčly důkladně.

Právě jsme zase zastavili před nějakou hospodou. Vlezl mladý žid a usedl naproti mně, jenž jsem se potud byl těšil křesťanské samotě. Do okna vecpala se za ním jiná, „jen tak naoko umytá“ hlava a počala hovor na rozloučenou. Mladý žid ukazoval hlavě té rozličné fotogramy mladých židovek a vybízel, aby dle vypadání těch figur soudila, mnoho-li má která asi věna. Hlava neuhodla ani jednou, což mladého a nadějného, přitom ale zcela slušně ošumělého ženicha náramně bavilo. „Die da hat fünfzehn Hundert Gulden,“ vykládal ženich, „ich konnt' sie bekommen, sie ist aber tuze pyšna, ani za mnou ven nevyšla, und da hab' ich halt —“

Vtom se zahoupl dostavník na znamení, že kozlík je o důstojnou váhu kočího zase těžší; hlava zmizela a kolíbali jsme se dál a dál, „jako vavřínový lístek ve vánku večerním“. Po několika marných zkouškách, aby ze mne německými otázkami vylákal nějakou odpověď, odmlčel se mladý žid zcela, položil se do koutka a počal co vypočítavý hospodář něco sobě pro budoucnost uspávat, — viz slovo „uspati“ v Čelakovského dodatku k Jungmannovu slovníku.

Byl krásný čas. Trochu přšelo a trochu se slunce smálo, trochu jsme jeli lesem a trochu poli, trochu do vrchu a trochu z vrchu, až jsme se konečně octli v Heřmanově Městci.

Měl jsem radost, když jsem tak vpravo vlevo sklem vyhlížel a vesměs české firmy četl. „Záložna“, „Jednota spojených krejčů“ atp. tabule dokazují, že Heřmanův Městec není zapadlý a odcizený novověkému pokroku.

Zvláště živý zde musí být obchod zvěřinářský a divná zde musí být zvěř podle těch vymalovaných na tabulích zajíců s těma urputnýma, jak kláda silnýma předníma běhy. V některých vikýřích třepetaly se papírové, červenobílé praporečky, zapomenutý zbytek to po sokolské slavnosti, skvěle zde as před týdnem odbývané. Konečně čtu nápis „Čtenářská beseda“, vůz zahne do domu — nemůže být lepší náhody, pomyslím si.

Nevěděl jsem, zůstanu-li, nezůstanu-li přes noc. Vkročil jsem prozatím se zavazadlem do hostinské světnice a dal sobě večeri, což čtenáře zajisté nepoměrně méně zajímáti bude, než zajímalo mne a čipernou, přívětivou paní hospodskou. Velmi ochotně mně vypravovala, že studená telecí pečeně je jako dort a pivo že je — věru už nevím jaké. Od hostince U slepé mouchy před Čáslavou až k hostinci U bídy (krásné názvy!) v Chrudimi piješ dvacatera piva. Jak zajímavá byla by mapa Čech podle piv! Podle národností není pestroty: kus „stydlavě“ červený co sídlo poněmčených Čechů a dvakrát tak velký kus „zoufale“ bledý co sídlo neponěmčených Čechů! Podle piv ale, jaká pestrost! I politikové mohli by se dle mapy pivní řídit, jako plavec se řídí podle mapy, na níž jsou udány tišší a bouřlivější mořské proudy, na níž — nechť si ale vděčnou tu myšlenku domyslejí politikové vděčně sami!

Probírám se v časopisech na stole. Včerejší Presse — předvčerejší Presse. — „Cožpak tu máte samou Presse?“

„I toto! Presse tu máme jen pro cestující židy!“

Nebohý, věčnou kletbou pronásledovaný národe! Od-souzen jsi ku věčnému vandru, a kamkoli přijdeš na vandru svém, musíš číst Presse!

„Ale před týdnem měli jste zde krásnou národní slavnost, paničko!“

„Ano, Češi tady měli slavnost.“

„Vždyť zde v Heřmanově Městci jsou ale jen samí Češi! Což vy nejste Češka?“

„Já? — Já jsem neutrál!“

Bůh potěš nevinnou mysl tu, pomyslíl jsem sobě. — Otevřenými dveřmi viděl jsem do malé jízby. Dlouhý stůl a více časopisů po stěnách poučily mne, tam že je Čtenářská beseda. Chci vstoupit.

„Tam nesmí nikdo!“

„Tedy zavřete dvěře! — Snad mají ale ti páni uvnitř nějakou knihu, do které se zapisují hosté? Půjčte mně ji.“

„Nemají!“

„Tedy budete zajisté tak laskava, že odevzdáte panu předsedovi kartu mou.“

Stal jsem se hostinské již nanejvýš podezřelým. Odmítla kartu pravíc: „Tam uvnitř je tabule a křída!“ Mne ta historie bavila. Hostinská posvítla a podepsal jsem se na tabuli.

„Jede-li ten pán dále do Chrudími?“ ptal se vstoupivší kočí.

„Ano, — zapište mne, paničko!“ Panička zapisovala.

„Snad je ale ten pán z Prahy?“ tázala se trochu již zdráhavě.

„Jsem!“

„Ó to se račte jen tam uvnitř přece vepsat do pamětní knihy!“

„Vždyť tam ale žádnou nemají!?“

„I mají — já ale —“ vypravila se smíchem.

„Mám odnést kufřík nahoru do pokoje?“ táže se hospodský a bere kufřík.

„Jedou, pane, do Chrudími,“ šeptá o své spropitné starající se vozka, „tam je v Besedě veselo!“

Zapsal jsem se a usedl zas do dostavníku. Ženich žid už tam seděl. Tuze huboval, že se musil dát „zapsat“ a zaplatit následkem toho — celé dva šestáky.

Příbram

I

△ [1878]

Ležím na pravém břehu příbramského potoku. Zcela totiž bez své viny — pan páter Jentsch píše, že „Příbram leží na pravém b. p. p.“, a já náhodou ležím v Příbrami. Zrovna v levém koutě od okna, odkud je vidět na Svatou Horu. A dívám se a dívám, když už na tom vrchu „vyšší mocí (hezky nerovně) ostříhaném“ zazáří ono zázračné světlo, o němž jsem v Balbínu četl, a kdy už se tam objeví ty „milostné, procházející se dítky“, o nichž jsem slyšel, ach, tak nastokrát. Ale z nebe srčí lehýnký déšť a dítkám se nechce, ačkoli jim naproti u židů hrajou do dvou hodin do noci Siegesmarsch z Franzosen vor Nizza.

Příbram je město, abych tak řekl, roztomilé. Zvenčí sice neimponuje; vzdor pahorkovité své poloze má jen málo profilu, střechy jsou z velké části fádňě červené, rovné — zcela tak, jak vidíte ty domečky dole na svatohorských obrázcích, na nichž se ve výši vznáší obraz bohorodičky. Ale uvnitř má město svůj individuální ráz. Síla denních příchozích dodává nádechu velkoměstského, po pahorcích se vinoucí ulice působí svou růzností, a celá řada moderních, elegantních budov školských, jakých bys jinde marně hledal, mluví o vzácné probudilosti. Mne — mne Příbram okouzila, třeba tu bylo ledacos jiné, než jak jsem byl očekával, — považte: ani kouska stříbra nikde, dláždění samý obyčejný kámen jako jinde, ba i desatero na synagóze jen v obyčejném zlatě, ne v příbramsky pověstném „stříbře“! Ale považujte dále: člověk jde, čte nápisy ulic a náhle čte dole u vody „Podskal“! Ach to Pražákem zarepotá, to chytne pražské srdce silou neodolatelnou — Podskal! Sice bez Vltavy a jen u rybníka, jehož voda by se měla dát na obecné útraty trochu umejt, bez Vyšehradu a bez výhlídky na Hradčany, Podskal bez Podskaláků, ale přece jen Podskal.

O historii příbramské nebudu povídat praničeho, počkám už, až vyjde dávno očekávaná monografie neunavného

příbramského historiografa, badatele Brzáka. Item o poměrech společenských, jichž neznám, — poznal jsem vlastenecký zápal a přátelskou osobní ochotu, jež by mne snad svedly, abych Příbram překreslil trochu až do růžova. Item konečně o všem ostatním světském. Příbram má krásné školy a krásnou budovu horského ředitelstva — dobře! Má po ulicích čilý proud lidský — dobře! Má hostince čisté a pohodlné — dobře! Má postilióna, který troubí „Andulku“ s takovou sopránovou koloraturou, že by Lev i s Ehrenbergovou sežloutli závistí jako svatohorské nudle — dobře! Má stříbrné doly, tak bohaté, že člověk dostává až do prstů křeč, — dobře! Ale to není všecko nic — „Spravedlivý miluje zákony boží více než zlato a stříbro“ — spravedlivý nechá všechno světské stranou, zapálí si cigáro a zeptá se, kudy se jde na Svatou Horu. A spravedlivý, poptav se, nejde krytými schody, kde to smrdí, nýbrž kolem hostince U tisíce metrů vpravo po cestě, po které by se nezpotil ani Josef Veselý, tlustý hostinský z Josefova.

Italiánský flašinetář kráčí přede mnou a točí klikou. Dám mu šesták, aby už nešel dál, — neboť „zkušenost učí, že průvody, které mají s sebou hudbu, méně schopny jsou k přijímání božích milostí“. — Na každém skoro domě al fresco mariánský obraz. Za okny dělané kytky, obětní dárky pro poutníky. Huhňání žebráků lechtá příjemně sluch — jako by medáci bzučeli sladce kolem. Nedám jim nic, přestali by příjemně huhňat.

Shůry hledí klášter a kostel svatohorský — velebný dojem! V klášteře okna v nejčistším kasárnickém slohu. Střecha šindelová jako na stodole. Kuple věží vybíhají dole v překrásné čínské zoby, jimž scházejí jen rolničky, a jsou natřeny půvabnými barvami, jedna jako zelená žába, druhá jako lahev s vajkslovkou.

Krásné — ale co bylo potřebí času, než to tak vyzrálo! Co v moře časův kleslo let od onoho prvního zázraku, o němž nám vypravuje Balbín*: „Jistá šlechtična, bydlící

* Balbin. Hist. S. M. Lib. II. cap. V.

v Příbrami, velmi zbožný vedla život. Rozstonavši se na smrt prosila svoje, by ji mrtvou nepochovali v zemi posvěcené jako obyčejný hrobitov jest, nýbrž tam, kam by dobytčata zapřažena do vozu mrtvolu její zavezla. Po úmrtí jejím mrtvola položena jest na vůz, tažený dvěma voly, vozka ale žádný. Volové nižádným vedení neb poháněni přibyli na jižní vrch, kde tato zbožná šlechtična také pochována byla.“ — „Ta událost zavedla příčinu k názvu Svaté Hory.“

Různé má Hora dějiny. Nejlíp se jí arci vedlo, když pánbůh „o blaho zbožných ctitelův poutního místa se milostivě starati ráčil“ (cituju pátera Jentsche), a Svatá Hora a socha mariánská odevzdány jsou do majetku PP. jezovitů. Teď bylo hej, jezovité uvalovali na Příbram proces za procesem, soudy, advokáti měli plné ruce práce, jux byl náramný. Také jezovité proces za procesem vyhrávali — až na jeden. Chtěli si totiž mermomocí na Svaté Hoře postavit pivovar, což bylo proti všem úmluvám. Marně se obraceli k místům až nejvyšším, důvodně uváděli, že než pivo ze Sušic doveze se až sem, „v letě zkyše, v zimě přemrzá“, že ale „pivo je nejmilejším přece trunkem jejich“, — pivovar nebyl a nebyl.

Později, za doby josefinské, přišly na jmenovaný slavný církevní řád pohromy ještě jiné. Procesí nesměla být déle jednoho dne z domova svého vzdálena. Ba ani zpověď nesměla se už po hospodách odbývat. Nespravedlivost vítězila.

— — — — —
Dolandal jsem se nahoru. Vpravo vchod k ambitům. Vlevo několik uliček, plných nízkých krámů, celý bazar.

Snad se duše necítí přece ještě dosti připravena jít vpravo — — tělo alespoň jde vlevo.

Nabízejí mně fotografie Panny Marie. Růžence. Obětní voskové svíčky. Nemohu se nějak rozhodnout.

Lákají mne kávou v rantlovaném bílém hrníčku. Talířem nudlí. Porcí kyselých plíček. Něčím na pekáči, co vypadá jako maštěný říční písek. Já sem ale nepřišel pro světské labužnictví, věru že ne!

Vešel jsem. Vešel ještě s dostatečnou kuráží, ačkoli — když jsem tak přehlíd celý svůj dosavadní, všelikými hříchy a neřestmi děsně prošpikovaný život — jsem věru nevěděl, jak as budu přijat. No — ještě to ušlo. Nebe zůstalo modré, země se nepukala, sloupy se neřítily, nevšímavost skoro až urážející. Jen zrzavá žebračka u vchodu mně pohrozila, že prý se bude modlit „za moji šťastnou hodinku“. Když ji to těší!

Vnitřek zcela zas pouhé napodobení všech poutnických míst italských. Kolem dokola ambity, kvůli stínu. Pak nádvoří, kvůli nějakému kázání pod širým nebem. Uprostřed nádvoří asi na patnácti, pyramidálně se vršících schodech (vlastní to „svatý vršík“) malý kostelík, uvnitř chladný, as na šest částíček rozdělený. Po těch schodech smí zbožný poutník klečmo vzhůru, je-li ale nenasyta, může hned zdola z města po těch stupních krytých, jichž je 318 — víc než dost i pro nejzatvrzelejší kalhoty.

Ale čtenář je už netrpěliv. Čtenář už by rád dovnitř, před zázračnou sošku. Nebudu čtenáře zdržovat. Jsem ovšem příliš sláb, než abych mohl vlastními slovy sošku popisovat, také tam uvnitř není ani dobře vidět, a proto se držím křečovitě pátera Jentsche. Páter Jentsch myslí, že „arcibiskup Arnošt sám zhotovil jmenovanou sochu dřevěnou, poněvadž není dílo mistrovské“, a vezme-li se zřetel na neobratnost arcibiskupů vůbec, může mít páter Jentsch pravdu. Obraz „převyšuje sotva půl třetí pídě“ — a na pouhé hlavy přichází z toho alespoň půl pídě! Oči jsou prý „ostrým vzezřením milé“, rty jsou „slušně spojené“ a obličej „právě takový, jaký matce milosti přináleží“, — čtenář si ani nemůže přát popisu plastičtějšího. „Pozorujem-li, jaký by svatohorský tento obraz bohorodičky sám v sobě byl, mimo dřevo nenalezáme nic; jestiť vlastenské dřevo hruškové, z něhož způsobena jest podoba mariánská.“ Dodávám k tomu jen, že v čas mé návštěvy měla soška hedvábný bílý pláštíček se zlatým třepením. A takových pláštíčků že má panenka Maria Svatohorská přes 40.

Zvláštní znamení: „Pod levou lící jest malé, co vlas široké poranění, což dle Balbína a jiných v čas neštěstí veřejného se rozšiřovalo.“ — *Dálší osobní události:* „Dějepisové svatohorští vypravují, že mnohokráte vidína byla tvář sochy změněná, buď smutná, neb radostná, i také papršky osvětlená.“ — „Roku 1644 ukázala se krvavá rána na obličejí sochy svatohorské.“ — Konstatuju, že roku 1878, dne 30. srpna o desáté hodině dopolední, v čas mé návštěvy, se neukázalo *pranic*; z čehož vděčně soudím, že nejsem alespoň žádné „neštěstí veřejné“.

Jindřich Libsteinský, nejvyšší purkrabí pražský, dal udělati skříní čtverhrannou, zasklenou, „aby socha bohordičky nemohla býti od každého do ruky vzata, *bez rozdílu líbána*“ atd. A skřínka ta stojí vyvýšeně uprostřed stříbrného oltáře, zhotoveného pražským malostranským zlatníkem mistrem Thymem roku 1759. Páteři jezovité neměli ale na zaplacení dosti hotových peněz, a „odvažovali místo nich stříbrné oběti“. Od těch dob, zdá se, nebyly sem pražádne víc stříbrné oběti, jakož bývají ruce, sochy, srdce ajj., darovány, alespoň zde po oltáři žádné nevisí. Lidstvo patrně skoupne. A když už na zázračném místě přece něco obětuje, je to dnešního dne nanejvýš rozum. Co s tím!

Snad nepotřebuju teprv zvláště podotknout, že svatohorská soška je jedna z nejctěnějších ve světě vůbec. Ba byla i korunována na sám rozkaz římské kapitoly vatikánské, což je největší pocta, jaká se sošce vůbec státi může. Teď ji opatrují PP. redemptoristé — „výtečné pumpy“, jak jistý uznalý Příbramák vzhledem na zbožné poutníky se pronesl. Viděl jsem dvě ty „pumpy“, obě byly hezky tlusté, s lalouškem, s červenými tvářičkami. Ale nepumpli mne.

Mohli mne zrovna hravě chytnout v ambitech, kde jsem trnul nad malovanými zázraky. Bože můj, je to tam výběr, na nic na světě není zapomenuto! Vozy se řítí ze strání, koně už jsou pryč, lidé budou také ihned pryč — ale ne, nestane se jim nic! Splašení bejci se ženou proti lidem, a to v širém poli. Lidé padají se zdí a trámy padají na lidi. Povo-deň zatápí celou dědinu. Ledové kry rozemílají obydlenu

budovu. Blesk mlátí do lidí jen což děláš. Milenec střílí po milence. Panák stojí s rozpřaženýma rukama na hořící střeše. Hanební Turci přepadají zbožné křesťany a „hodlají“ je odvést do otroctví. Mor dává lidi po ulicích. Loupežníci přepadají chodce v pustém lese, obklopili ho, ďábelská radost zračí se už na jejich mizerných tvářích — ale cuc! nic, pranic se nestane přepadenému, nebe už se otvírá a v nejbližším okamžiku budou loupežníci nejspíš oslněni, nebo tak něco. Vůbec se nestane pranikomu nic, milenec, celý spleten, střílí v nepravou stranu, hloupý bejk běží někam do světa, povodeň náhle opadá, a blesk utíká, co mu nohy stačí honem zase do nebe vzhůru od místa, kde se zbytečně blámnul. A ta výtečná malba! Kdo stojí, zdá se, že padá; kdo běží, leží bradou už na zemi; a kdo leží, zdá se, že stojí na hlavě a šermuje nohama ve vzduchu. Perspektiva je veskrz zázračná.

Být tam takhle člověk sám také namalován! Nebo moci se alespoň tužkou podepsat na některý pilíř! Je ale záповěď co nejprísnější a na druhém pilíři vpravo stojí — nejspíš vyšším vnuknutím povstalý — nápis:

*Liebst der Gottesmutter reinen Tron,
nicht auf Mauern deinen Namen schreibe,
trachte lieber nach des Himmels Lohn,
daß dein Name dort geschrieben bleibe —
wer aber dennoch sich unterfertigen würde,
zahlt zwei Gulden Strafe. —*

Co se ale týče mne, přiznávám se k jisté gurmandise, i v zázracích. Mně se líbí nejlíp ten ze dne 9. září roku 1663. Tenkrát byl totiž svatohorský poklad narychlo odvezen do Prahy, „ze strachu před nesmírným množstvím Tatarů padších do Čech“. Zázrak leží v tom, že ani žádného Tatara jaktěživo nenapadlo, aby roku 1663 padal do Čech. —

Strnulý, unavený vyjde člověk zase ven.

Venku krásné modré nebe; z hory dokola pohled na vlnitý, požehnaný kraj. V údolích a po stráních dobře

vzdělaná pole, nahoře po vršcích temné lesy jako pernaté koruny.

Kupy černých trusek označují tamhle otvory stříbrných dolů. Černý kouř valí se jakoby ze samého lůna země, zde — onde — na dvaceti místech.

Z nádraží dole zaznívá jasné dzink! — dzink! Signály to elektrické. Blíží se rychlovlak — lidstvo spěchá do století *dvacátého*.

III

Povídám vám: stříbro mělo zrovna bláznovskou radost, že mne konečně přec jednou vidí. Tleskalo paprskovými ručičkami, mžouralo lesklými očičkami stranou tak hravě a sladce — zrovna jako zamilované děvčátko. Nedivím se mu, čekalo chudák na mne dost dlouho, snad už si někdy zoufalo, že se v tomto životě nejspíš ani nesejdem, — na jiné čekává prý ale ještě dýl. Jsouť prý lidé na světě, kteří mají už kupy stříbra na hlavě, v kapse ale pořád ještě ani za fenigl mědě.

„Vím, že nejsem osvobozen pomíjejícím zlatem nebo stříbrem, nýbrž drahou krví Kristovou,“ četl jsem to v prvním listu sv. Petra, I, 18, dosti často, pomyslil jsem sobě však přece: když už jsi jednou zde, v Příbrami, zrovna nad těmi stříbrnými doly, vnikni tam přec do ledví země, fárej skrz Barrandovo „pásma B“, podívej se přec do té „první síně“, která je ve všech spolehlivých báchorkách naplněna samým, samým stříbrem!

Odbyl jsem si tu návštěvu v salónním obleku hornickém. Oblékli na mne havířské spodky, které myslím byly už několikráte v peci vypalovány kvůli většímu výtěžku dolův, opásali mne koženou zadní zástěrou, dali na hlavu klobouk formy naprosto báječné a zavěsili na palec pravé ruky hornickou lampičku s neparfémovaným olejem. Nechci tvrdit, že jsem vypadal snad *příliš* luzně, ale řekli, že je to „velmi dobré“, a postavili mne do čtyřhranné klece. „Zdařbůh!“ praví strojník, „zdařbůh!“ praví hornický můj průvodce

vedle mne, „zdařbůh!“ pravím také sám, abych vůbec něco řekl, stroj zaskřípe — jedem.

Mžikem zmizelo denní světlo. Ledově studený průvan fičí kolem nás do výše. Zcela to zvláštní pocit, když člověk po prvé jede do té neznámé hloubi! Černo pod nohama, černo nad hlavou. Úzká šachta zdá se jako by se užila stále víc a víc a přistupovala člověku až k tělu. Vzduch vlhký, ruka držící se zábradlíčka rychle mokne, nohy jako by stály v blátě, trámy a prkna, vroubíci stěny šachty, mdle se lesknou v plápolavém svitu našich kahánců. A té vlhkosti jako by stále přibývalo — sluch se mimovolně napíná, neblíží-li se padající vody. Chvílemi drcne klec do trámu — letíme dál, chvílemi zaskřípe drátový provaz nad námi — dále! dál! Chvílemi se stěna vpravo nebo vlevo trochu rozšíří, mžikem zahlídnem temnou jeskyni, dva tři černé lidi v žlutavém polosvětle — „zdařbůh!“ — „zdařbůh!“ zní to za námi, jako by nám někdo na čelo dělal ještě křížek, než doletíme do hrobu. „Tři sta metrů,“ praví průvodce vedle. — „Pět set metrů.“ — „Sedm set metrů,“ — a my letíme pořád dál. Že má šachta jen tisíc metrů? K smíchu! Dva tisíce, pět tisíc hádám. Snad se prokopali už až k samému středu země, ale nevědí o tom.

Konečně! „Jsme na dně?“ — „I toto, teď se projdem a pak polezem po žebřících dál.“ Jsem, to se rozumí, vášnivý přítel lezení po žebříku, a těším se tedy už napřed. Vnikáme do chodeb pánbůhví kolikátého podzemního patra čili „obzoru“, myslím že šestadvacátého. Je to labyrint! Římské i pařížské katakomby dohromady byly by snad pouhou vesnicí naproti tomu městu zde. Vážně jde průvodce přede mnou po prknech zem kryjících, ale nad zemí trochu povýšených, a vážně jdu já za ním. Chvilkami vyzdvihne průvodce kaháncem do výše, aby něco vysvětlil, a já jako marioneta vyzdvihuju kaháncem za ním. „Račte dát tadyhle pozor, abyste nezlomil nohu,“ a já ráčím dát pozor.

Chodby jsou ouzky, nemohl bys ani jednu ruku od těla napřáhnout. Také jsou málo jen vyšší než slušně vyrostlý člověk. Stěny jsou fádne hnědé, samá jalovina — a já — já

myslí, že jsou ze samého stříbra! Je tak ticho kolem. Ohlížím se, nezableskne-li se někde kahánek Jules Vernova zlomyslného uhlíře nebo zelené oko Chateaubriandova katakombního trpaslíka, — nic! Průvodce svítí na strop, kde prý „bývala dřív stříbrná žíla“. Který to klasik říká: „Was koof' ich mir dafür?“ Že prý, kdyby nebyly stěny začazeny, bylo by přece ještě něco vidět. Tak ať je vydrhnou, než tam vedou pořádného člověka! Vtom zahučí hrom, skutečný hrom. „Trhají někde skálu?“ — „I ne, to jede jen hunték. Račte se tadyhle přitisknout k stěně.“ V černé dálce kmitne světlo a blíží se rychle s děsným rachotem. Teď teprv pozoruju, že po zemi běží železná, tak as stopu od sebe vzdálené koleje. Zjev se už přiblížil. Napřed kahánek zavěšený na „huntku“, čtyrhenné to úzké bedně, za huntkem běží tlačící člověk. „Zdařbůh!“ a hrom utíká někam za roh. „Když se trhá skála, zní výbuch jen tak, jako by se odloupnul kousek kamínku,“ vysvětluje průvodce.

Hromy se množí, patrně jsme už v obydlené končině. A stěny jako by byly živý. Vpravo vlevo to uvnitř stěny klube, jako by červ tam hlodal. „Spojení se hledá s naší šachtou.“ Na stěnách vysvětluje průvodce dle dosti ještě znatelných, vytesaných známek, jak se měří vykonaná práce horníkova. A teď — snad už se nalzáme někde v severních Čechách — přišli jsme konečně na skutečně pracujícího horníka. Byl chudák o samotě. Zakrátko jsme našli dva, vrtající nemilosrdně do skály. „Není nabito?“ ptá se opatrný průvodce a mně je, jako by se mně chtělo odskočit někam hezky daleko nazad. „Není,“ odpovídá horník. Neškáču tedy nikam, řeknu „hm!“ a strčím hlavu hodně blízko, jako bych trhal skály prachem alespoň ob den. Po stěně běží stříbrná žilka — hezounká, pro mne ale pořád ještě příliš malá. Zato vidím teď už v každé chodbě žilku a pracující horníky. Potvrzuju, že pracujou zcela věrně dle toho, jak je to vidět na flašinetech, na těch s vyřezanými ze dřeva doly a havíři. Ale nemají tak červené tvářičky jako ti olakovaní dřevění. Jsou bledí, suší; podzemný, olovem nasycený vzduch je vysušuje. Snad není ani plat dle toho, aby ztuč-

něli. A šat mají zrovna tak salónní jako já. Škube mně to rty, abych je svým barytonem okouzčil a zazpíval jim berounskou: „Vy havrani umazaní!“ Ale oni snad nejsou barytonu nakloněni a vypadají tak divně, s těmi kladivy v rukou. Sami prý vůbec ani nezpívají, kraj jimi tam obydlený je prý němý jako po vymření.

„Tak, a teď půjdem o obzor níž. První žebřík!“ Dobře, lezu, jako veverka lezu. Krátká chodba a druhý žebřík. Desátá a dvacátá chodba, dvacátý žebřík. „Jen až přijdem na schody, pak to jde snadně,“ praví průvodce nějak útrpně. Nemohu takovou útrpnost vystát — já o schody ani nestojím, myslím, já — já bych lezl po žebřících s rozkoší celý den. „První schody!“ a průvodce zmizel mně v nějaké čtyřhranné dírce pod zemí. Dívám se dolů, průvodce stojí už dole na pevnině a svítí vzhůru. Jakpak se propánaboha po tomhletom leze?! Pouhá kláda, ale z těch tenčích. Do klády natesány prostě vruby. O nějakém zábradlí ani památky. A tomu dřevěnému pilníku říkají schody!

S velkým namaháním protlačím své centové tělo otvůrkem dolů, ale jen dopolovic — necítím nic pod nohama, visím ve vzduchu, snad někdo „schody“ odnes. Konečně noha se zachytne o vrub — dobře, ale jak dál! Na palci mám kahánec. Když se takhle kejklá, pálí mne do prstů a nemohu se držet. Nechám jej tedy rozumně stát nahoře; až slezu po několika vrubech, sáhnu si zas pro něj. — Jen kdyby to šlo, po těch vrubech, ale pravá noha nemůže kolem levé a levá šlape na pravou. — Obejmu kládu — čtyry vruby, tak, a teď kahánec! Hrome, spálil jsem si dlaň! Ale už jsem dole. „Dobře se to leze,“ míní průvodce. — „Velmi dobře!“

Dvacet takových pilníků! Na každém z nich činím zcela nové gymnastické vynálezy. A uvádím tělo do linií, o jakých nemělo posud nejmenšího tušení. Konečně jsme o „obzor“ níž, nohy se třesou, ale teď to jde pořád rovně zas dál, z chodby do chodby. Nesmírný, rozkošný vandr! A teď ty žíly! Evsebská — Mariánská — Matky boží — Vojtěšská — a ta Vojtěšská na jednom místě až dva sáhy silná — spousty stříbra hluboko pod obzorem Jaderského moře! Aby byl

ošemetný Horymír, když roku 847 (zapomněli jsme slavit tisícileté jubileum) zatopil příbramské doly, zkazil je tím už nadobro. Co by byl přivedl havířů o chléb! A „nás“ okradl o tolik stříbra! Myslím, že i takhle nemá v hrobě ani pokoje. Alespoň jeho Šemík ho najisto nemá. Potkal jsem ho na šestadvacátém obzoru, jak tahal huntky. Kalné oči poulely se do tmy, klopytal a nebylo mu nějak přítom volno. Už nevyjde dřív ven, až scípne, a pak vjede jeho vinná duše do jeho náhradníka. Je to opravdu Horymírův Šemík, viděl jsem sám, jak horníkovi kradl z kazajky chleba.

Mám stříbro mnohem radš než zlato. Za prvé se ke mně chovalo vždy rozhodně přátelštěji. Za druhé se dají z něho dělat tak pěkné věci — viz Benvenuto Cellini. Ostatně je to zcela lehounké umění, to stříbrnictví, — v Šalomounových příslovích, 25—4, je kratičký a úplně jasný návod: „Odejmi trusky od stříbra, a vyjde nádoba nejčistší.“ Za třetí se o něm nevypravují tak ošklivé věci jako o zlatě, na příklad hladomor Midasův, hanebnosti Jasonovy atd. Ovšem — abych si to pro případ se zlatem přec docela nepokazil — putování za zlatem způsobilo také některé věci dobré, Balboa objevil Velký Okeán, De Soto veletok Mississippi atd.

Ad vocem „trusky“! Kolem Příbrami je jich celé pohoří. Vůbec jsem, prošed šachty, prádla a tavírny a vida ten drobet stříbra v tom dusícím množství jalovin, se divil, že těžení stojí přece za to, že to živí tolik lidí a dá ještě užitek. A dá! Příbramské doly dávají světu stříbra mnoho, a po otravě stříbrem ještě taky dostatečné množství olova na pobíjení lidstva.

Šťastná země, ty Čechy! Aby takhle byla ale ještě šťastnější. Aby nám byl pánbůh nadělil dle slov Písma: „Místo mědi přinesu zlato, a místo železa přinesu stříbro, a místo dříví měď, a místo kamení železo.“

Myslím, že my Čechové bychom z toho neměli přec ani vindry.

V českém přístavě

△ 24. července [1879]

Nazývám tak po shakespearsku náš Děčín. Proč bych nenazýval! Když má člověk notný kus fantasmie — opakuju: *notný* —, může si skutečně myslet, že je Děčín na příklad Cařihrad a Podmokle naproti na příklad Skutari, a Labe mezi tím že je jako Bosporus, valící se z Černého moře české bryndy. Některé komíny může mít za minarety, kteroukoli vilu za Dolmabagdže, zámek pana hraběte Thuna za Serail a Obergrund za Bujukdere, chce-li. Takto věru nevím, kteréže tedy české město by mohlo se nazývat „přístavem“. Zde se alespoň „míhají“ parníky, denně až tři, zde skřípají sochory a rumpály plachtových nákladních lodic, zde se i čluny někdy po vodě prohánějí jako mušky a vzduch je plný dehtu.

Ba ani o rámus není zde nouze, jenže ho dělají obě zdejší železnice. Báječný rámus! Kdyby Vesuv chystal se zasypat půl Itálie, nenadělal by tolik hukotu a hromu. Ze zejících tunelů vylítne každých pět minut nějaký bručivý, ohnivý vlak ven do vzduchu a za pět minut jako by ten samý tam padal zas zpátky. Ostatního času používají hraví Sasíci, aby si na české půdě „zranžirovali“ své vlaky. Pěkná hra, příjemná, a zdá se, že jsou do ní celí posedlí. Co toto píšu, už letěli jistě padesátkrát kolem mých oken kupředu a nazpět, a na střeše každého vagónu sedí Sasík v placaté čepici a točí vesele záraznou klikou, jako by mlel „Blümchenkaffee“. Tím se stávají veškeré podmokelské byty, ať soukromé, ať hostinské, nesmírně příjemny, zvláště v noci. Každý okamžik se člověku zdá, že mu nějaká mladoučká lokomotiva leze do postele; ale ostrý hvízdot venku připomíná zas pískání patrol a působí, že je člověk občanem řádným a dobrým a nehřeší ani ve snu.

Podmokle má v české frazeologii zcela zvláštní význam. Je-li Angličan věřiteli nucen, aby se „trochu vzdálil“, říká se o něm, že je v „Hidlandsu“. Portugalci jdou „na Maltu“, Španěl se dá směrem „na Villadiego“, Italián „si zamiluje

Mantovu“, Holanďan cítí najednou neodolatelnou touhu osobně si dojít „pro pepř do Indie“, žid jde „plajte“ — a Čech „zahne za Podmoklí“. Bohužel se netěším takovému kreditu, abych stál za zatýkač. Utekl jsem se sem jen prostě před tím děsným letošním počasím. Myslil jsem si: pršet tam bude taky, to se rozumí; ale krajina je tam tak krásna, že její krása už je náhradou, i když se díváš na ni jen z okna. Jsem zamilován do tohoto koutku české vlasti, je to koutek půvabný, rajský, a ročně si sem zajedu alespoň jednou. Radím ten výlet každému. Do Ouští po dráze, pak parníkem až sem, dráhou zas nazpět do Prahy — výlet jen jednodenní, takhle pro neděli. Ty břehy labské, ta kotlina podmokelská! Podobají-li se ty břehy široce a volně vystupujícím schodům, je ta kotlina pak architektonickou jich „lucernou“; připodobníš-li je k štavnatým, zeleným dvěma stonkům, houpá se na jich konci podmokelská kotlina jako květná koruna.

A vskutku, jakmile se podíváš jen z okna ven, už máš radost. Údolí jsou samá vlnící se mlha, každý kopec má svou šedivou čepici, přec je to krásné. Ostatně není ani tak zle, pod deštníkem možno si přece vyjít a studovat rozdíl mezi průmyslovou Podmoklí a elegantním Děčínem, vypadajícím — i s tou travou na náměstí — jako nějaká malá residence venku v Německu. Tolik úředních oznámení, příkazů a zákazů jako zde není as nikde ve světě, skoro na každém nároží skví se nějaké. Psíčkům a jich košíkům věnován celý několikaparagrafový zákoník. Na každé veřejné pumpě je obšírné pojednání, návod a výstraha. Na jedné lesní stezce nesmí se zahazovat „žádný papír“, na druhé „nic od jídla“. Stran onoho pak nemravu, kvůli němuž zdvořilí lidé u nás v Praze dávají na své domy napemzlikovat nápis „Račte zachovat čistotu“ a nezdvořilí prostě nápis „Pro psy“, je zde v Děčíně rozvěšeno tabulek snad na sto. Každý okamžik na jdoucího člověka mrkne odněkud „pokuta 2 zl.“ nebo „přiměřený arest“.

Průmysl, obchod, chvat, čilost — próza. Ukrutná próza, jakož čtenář ihned uvidí. Mezi Děčínem a Podmoklí pne se,

pět a půl sáhů nad Labem, pěkný řetězový most, z něhož rozkošná vyhlídka. Platí se přes něj dvakrát tolik jako přes řetězový most pražský: zato ale dostane člověk špinavou marku do ruky a smí si ji donést přes most až na druhou stranu. I procházím se po něm a tu jdou přede mnou „Faust a Markétka“. Markétka nějaká vesnická blondýnka, Faust hezky tlustý, s rozhodně elegantním slaměným kloboukem, podobá se, že cizinec. Faust používá liduprázdnoti mostu a mluví hezky hlasitě a hezky lámaně „do ní“. Markétka mu švitorně odpovídá, kloní něžně hlavinku až na rameno, v levé ruce nese nějakou tíži, pravou drží graciózně do výše a prstíčky jí na té ruce hrajou, jako by lechtaly pejska za ouškem nebo seškrabovaly na příklad hlínu s kamen. Vtom — kde se vzal, tu se vzal — náhle za nimi bodrý venkovan otec. Poctivý čtenář si teď pomyslí, že otcí tvář září spokojeností a štěstím. Že si hladí bradu. Že žehná dítěti a jejímu nápadníku. Je mně líto poctivého čtenáře. Mžikem se povznesla otcovská pravice, třaskavý sletěl pohlavek, Markétka odletěla vpravo, Faust vlevo a rozhodně elegantní slaměný klobouk na zem. Pravice se vznesla ještě jednou — ale Faust už ubíhal za pilíř, s rozhodně elegantním slaměným kloboukem v ruce.

Vypravuju prostě pohnutlivou událost tu proto tak obšírně, že má svou etnografickou důležitost. To je tak, že ať už rodiče nechtějí nebo samo děvče nápadníka nechce, skoro všude po světě dají odmítnutému tomu nebožáku — co výmluvné znamení — něco „na posilněnou“. V Polsce dají mu růženec hrachu nebo husu v černé omáčce. Na Ukrajině velký meloun. V Anglii kořalku. V Durynkách klobás. Ve Francii vaječný svítek. V Uhrách pečené sele. V severních Čechách tedy pohlavek, pět a půl sáhů nad Labem.